

УДК 336.58(477)-056.26-053.73

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.14>

Людмила ЧВЕРТКО

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300

ORCID: 0000-0003-2788-6991

Оксана КРАВЧЕНКО

доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300

ORCID: 0000-0002-9732-6546

DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.14>

Бібліографічний опис статті: Чвертко, Л., Кравченко, О. (2022). Фінансові інструменти сприяння соціальній інклюзії внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 100–111, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.14>

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СПРИЯННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена оцінці вітчизняного досвіду використання фінансових інструментів для забезпечення фінансової самодостатності внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та їх соціального включення. У статті визначено правові аспекти соціальної підтримки різних категорій вимушено внутрішньо переміщених осіб. Обґрунтовано необхідність та значення фінансування потреб їх соціального захисту, охарактеризовано види допомог залежно від джерел фінансування, окреслено проблеми та напрями розвитку цих процесів.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю наукового осмислення проблеми фінансового забезпечення заходів, спрямованих на соціальну інтеграцію осіб, уразливість яких зумовлена вимушеною втратою постійного місця проживання внаслідок збройної агресії з боку Російської Федерації.

Метою статті є обґрунтування особливостей використання фінансових інструментів для забезпечення соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні, виявлення проблем та окреслення напрямів розвитку цих процесів.

У статті визначено правові аспекти соціального супроводу різних категорій внутрішньо переміщених осіб. Обґрунтовано необхідність і важливість фінансування потреб соціального захисту вимушених переселенців для їх інтеграції за новим місцем проживання в Україні. Охарактеризовано види допомоги залежно від джерел фінансування. Встановлено, що джерелами формування необхідних фінансових ресурсів для виконання програмних завдань соціального захисту внутрішньо переміщених осіб є кошти державного та місцевих бюджетів, недержавна внутрішня допомога, кошти донорських міжнародних організацій та урядів країн. Проведено оцінку фінансування потреб соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та надання їм щомісячної адресної допомоги в Україні. Акцентовано увагу на значенні співпраці України з міжнародними донорами в контексті допомоги особам, які постраждали внаслідок бойових дій. Охарактеризовано види та умови надання матеріальної допомоги переселенцям за рахунок коштів міжнародних організацій. Викладено пропозиції щодо подальшого використання фінансових інструментів для забезпечення фінансової самодостатності внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Ключові слова: внутрішньо переміщена особа, переселенці, соціальна виплата, соціальне включення, соціальне забезпечення, фінансування, фінансова допомога, фінансова підтримка, фінансова самодостатність.

Liudmyla CHVERTKO

PhD in Economics, Associate Professor at the Department of Finance, Accounting and Economic Security, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 2 Sadova str., Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0003-2788-6991

Oksana KRAVCHENKO

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Social and Psychological Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 2 Sadova str., Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID: 0000-0002-9732-6546

DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.14>

To cite this article: Chvertko, L., Kravchenko, O. (2022). Finansovi instrumenty spryiannia sotsialnii inkluzii vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini [Financial instruments for promoting social inclusion of internally displaced persons in Ukraine]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 100–111, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.14>

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR PROMOTING SOCIAL INCLUSION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE

The relevance of the work is due to the need for a scientific understanding of the problem of financial provision of measures aimed at the social inclusion of persons whose vulnerability is caused by the forced loss of their permanent place of residence due to the armed aggression of the Russian Federation.

The purpose of the article is to substantiate the peculiarities of the use of financial instruments to ensure the social inclusion of internally displaced persons in Ukraine, to identify problems and outline the directions of development of these processes.

The article defines the legal aspects of social support for various categories of internally displaced persons. The need and importance of financing the social protection needs of forced migrants for their integration at their new place of residence in Ukraine is substantiated. The types of assistance are characterized depending on the sources of financing. It was found that the sources of the formation of the necessary financial resources for the implementation of program tasks of social security of internally displaced persons are funds from the state and local budgets, non-state domestic support, funds from donor international organizations and governments of foreign countries. An assessment of the financing of the social protection needs of internally displaced persons and their provision of monthly targeted assistance in Ukraine was carried out. Attention is focused on the significance of Ukraine's cooperation with international donors in the context of assistance to persons affected by hostilities. The types and conditions of providing material assistance to displaced persons at the expense of the funds of international organizations are characterized. Proposals regarding further use of financial instruments to ensure financial self-sufficiency of internally displaced persons in Ukraine are outlined.

Key words: *internally displaced person, displaced persons, social payment, social inclusion, social security, financing, financial assistance, financial support, financial self-sufficiency.*

Постановка проблеми. В ринковій економіці заходи соціального захисту зорієнтовані на повне забезпечення державою тих категорій населення, що не можуть дбати самі про своє існування, а для працездатних членів суспільства вони здебільшого мають переважно стимулюючий характер, спрямований на детермінацію їх економічної та соціальної активності, розвиток трудового потенціалу.

Надзвичайно важливе значення для суспільного розвитку має діяльність держави щодо фінансування системи соціального забезпечення. Згідно пануючих уявлень, ефективному використанню коштів, виділених на соціальну допомогу, сприяє її адресність. Адресність розглядається не тільки як виключення можливостей доступу до коштів соціальної допомоги тих, для кого вона не призначена, але й здатність забезпечувати допомогою всіх, хто її потребує. Адже соціальне забезпечення є соціальною і економічною необхідністю в боротьбі з бідністю та соціальним виключенням, сприяння

розвитку, рівності та рівним можливостям для кожного (Смутчак, 2018). Нині в умовах активної фази російсько-української війни, коли відбувається загострення соціально-економічних проблем і погіршення соціально-психологічного стану особливо найбільш вразливих груп людей, ці питання набувають особливої гостроти.

Особи, які через відкритий воєнний напад Росії на Україну змушені були покинути своє місце проживання для уникнення негативних наслідків війни та тимчасової окупації, згідно з чинним законодавством серед іншого мають право на отримання належного соціального захисту. Зокрема, безперешкодна реалізація такого права внутрішньо переміщених осіб (ВПО) гарантується Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р., статтю 2 якого встановлено, що «Україна вживає всіх можливих заходів... щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання

прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні» (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014).

Вирішальним та актуальним питанням при реалізації будь-яких заходів, спрямованих на забезпечення соціального включення переселенців, є їх фінансування. Джерелами формування необхідних фінансових ресурсів для виконання програмних завдань соціального забезпечення ВПО можуть бути кошти державного та місцевих бюджетів, недержавна вітчизняна підтримка, кошти донорських міжнародних організацій та урядів іноземних держав.

Актуальність роботи обумовлена необхідністю наукового осмислення проблеми фінансового забезпечення заходів спрямованих на соціальне включення осіб, вразливість яких зумовлена вимушеною втратою постійного місця проживання та переселенням в інші регіони країни через збройну агресію Російської Федерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Від початку відкритої збройної агресії Російської Федерації кількість переселенців і їхня частка в складі постійного населення територій вселення різко зросла. За оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, на середину квітня кількість тих, хто вимушено змінив місце проживання в межах України внаслідок російського вторгнення, становить 5,0–5,5 млн осіб, переважна їх частина перебуває у західних областях (Лібанова, Позняк, Цимбал, 2022, с. 47). За даними Мінсоцполітики, на кінець липня в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб (ЄІБДВПО) наявна інформація щодо 4,4 млн людей, понад 2,9 млн з яких – це особи, що стали на облік як ВПО з 24 лютого 2022 р. Ці люди, вразливість яких зумовлена вимушеною втратою постійного місця проживання і налагодженого побуту, звичного місця роботи, усталених зв'язків із родичами і близькими, тобто базових матеріальних ресурсів і значимого для них духовного середовища, перебувають у стані соціальної ексклюзії й потребують соціальної підтримки з боку держави (Нікітіна, 2021, с. 120).

Соціальне включення, на думку дослідників, можна визначити як бажану ситуацію, в межах

якої всі члени суспільства володіють достатніми ресурсами та можливостями задля повноцінної та рівноправної участі в усіх сферах суспільної діяльності (Стрельнікова, Єсіна, 2019, с. 240).

Віднедавна питання створення умов для реалізації соціального включення внутрішньо переміщених осіб стали об'єктом теоретичних досліджень та прикладних розробок українських вчених. Дослідники спрямовують свої наукові розвідки на вивчення питань створення належних умов для суспільної інтеграції, соціальної адаптації, реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та недопущення порушення їхніх прав, свобод і законних інтересів. Зокрема, наукові та практичні підходи до вирішення проблем забезпечення соціального захисту цієї категорії осіб знайшли висвітлення в роботі М. В. Кравченко. Авторка зауважує, що вирішення зазначених проблем стане можливим за умови застосування комплексного підходу, визначає пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту переселенців та представляє широкий перелік заходів організаційного, нормативно-правового, фінансово-економічного та інформаційного характеру, спрямованих на їх реалізацію (Кравченко, 2016).

На думку З. В. Смутчак, для соціальної підтримки та адаптації переміщених осіб на територіях їх розміщення основні зусилля держави «мають концентруватися на розробці та ефективному упровадженні Стратегії соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, яка передбачатиме, насамперед, інтеграцію їх у соціум, тобто створення нових робочих місць та будівництво повноцінного житла» (Смутчак, 2018, с. 199).

Садова У. Я., Риндзак О. Т., Андрусішин Н. І. наголошують, що найважливішими показниками інтегрованості ВПО у соціум, є рівень їхньої зайнятості та соціально-психологічний стан. Вчені, розглядаючи різні аспекти проблеми, доводять це твердження результатами спеціально проведеного вибіркового соціологічного обстеження (Садова, Риндзак, Андрусішин, 2016).

Дяченко А. В., здійснюючи аналіз напрямів підвищення рівня інтеграційної спроможності ВПО в Україні, окреслює заходи, що сприятимуть перетворенню вимушених переселенців на реальний ресурс розвитку територіальної громади; серед них виокремлює необхідність формування системи багатоканального фінан-

сового забезпечення можливостей інтеграції ВПО (Дяченко, 2018). На значимості внеску національних інститутів громадянського суспільства і міжнародних організацій для надання різних форм допомоги і підтримки ВПО наголошують О. Ф. Новікова та О. В. Панькова (Новікова, 2018, с. 224), Д. О. Ніконової (Ніконова, 2018) та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей використання фінансових інструментів для забезпечення соціального включення внутрішньо переміщених осіб в Україні, визначенні проблем та окресленні напрямів розвитку цих процесів.

Виклад основного матеріалу. Офіційно під терміном «внутрішньо переміщена особа» розуміється особа, яка після введення в Україні воєнного стану перемістилася з території, де проводяться бойові дії (яка наявна в затвердженому переліку адміністративно-територіальних одиниць (Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам, 2022), й отримала статус внутрішньо переміщеної особи відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб» (Про облік внутрішньо переміщених осіб, 2014).

Починаючи 2014 р., державою реалізуються заходи спрямовані на забезпечення соціальної підтримки осіб, які перемістилися з тимчасово окупованої території України, районів проведення антитерористичної операції та населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення. Для правового врегулювання цих заходів було прийнято велику кількість спеціальних законів та інших нормативно-правових актів, що стосуються захисту ВПО. Зокрема, соціальний захист малозабезпечених сімей ВПО, у тому числі багатодітних, забезпечується через надання їм допомоги з урахуванням сукупного доходу та майнового стану сім'ї (Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям, 2020). Для врегулювання механізму соціальної підтримки внутрішньо переміщених сімей (осіб) у жовтні та листопаді 2014 р. Кабінетом Міністрів України ухвалено постанови № 505 (Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних

послуг, 2022) та № 637 (Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам, 2022). 3 травня 2018 р. для ВПО спрощено механізм надання житлової субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива (Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України та визнання такою, що втратила чинність, , 2018).

Відповідно до чинного законодавства України, зареєстровані як ВПО громадяни пенсійного віку, особи з інвалідністю, діти з інвалідністю та інші особи, які перебувають у складних життєвих обставинах, мають право на отримання соціальних послуг за фактичним місцем проживання чи перебування.

Виконання усіх соціальних програм насамперед потребує відповідних фінансових ресурсів, яких за сучасного стану національної економіки не вистачає. З огляду на це, під час визначення права на допомогу до уваги бралися депозити та нерухоме майно, які перебували у власності родини; місце, звідки перемістилася людина, та факт працевлаштування ВПО. Розмір допомоги не був сталим та міг коливатися залежно від обставин. Наприклад, працездатні особи могли розраховувати максимально на 442 грн, діти та пенсіонери – на 1000 грн щомісячно. Трохи більшими були виплати для людей з інвалідністю. Водночас діяли обмеження щодо максимального розміру допомоги на родину: допомогу в обсязі 3000 грн на місяць отримували сім'ї за стандартних ситуацій; 3400 грн – якщо хтось один із членів сім'ї мав інвалідність; 5000 грн на місяць – якщо родина була багатодітною.

В березні 2022 р. уряд скасував виплату щомісячної адресної допомоги та натомість постановою № 332 (Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, 2022) запровадив допомогу на проживання внутрішньо переміщених осіб. Обсяг таких виплат ВПО становить: для дітей та людей з інвалідністю – 3000 грн, для інших осіб – 2000 грн на місяць.

3 травня 2022 року допомога на проживання надається двом категоріям внутрішньо переміщених осіб:

– тим, які перемістилися з територіальних громад, що розташовані в районі бойових дій,

тимчасово окуповані, перебувають в оточенні (блокуванні). Затвердження переліку таких громад здійснюється Мінреінтеграції за погодженням з Міноборони на підставі пропозицій відповідних обласних, Київської міської військових адміністрацій;

– тим, у яких житло зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження і які подали заявку на відшкодування відповідних втрат, зокрема через Єдиний державний вебпортал електронних послуг, незалежно від того, повернулись вони до населеного пункту постійного проживання або ні (Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, 2022).

Нині в межах допомоги внутрішньо переміщеним особам із житлом держава компенсує комунальні витрати громадам та людям, які безкоштовно розміщують у себе переселенців (Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану, 2022). Розмір компенсації складає 14,77 грн на день за кожну особу та надається для компенсації витрат на комунальні послуги.

Реалії сьогодення обумовлюють необхідність реагування уряду на потреби та внесення коректив до бюджетних розписів. Виділення та використання коштів для надання компенсації здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 2022 р. № 175 (Тимчасовий порядок виділення та використання коштів з резервного фонду бюджету в умовах воєнного стану, 2022). Згідно з офіційними даними, на покриття витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану, з резервного фонду державного бюджету виділено: за березень 2022 р. – понад 2,74 млн грн, за квітень 2022 р. – майже 50,62 млн грн, за травень 2022 р. – понад 36,55 млн грн (Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету, 2022). Зауважимо, що виплата вказаної компенсації здійснюється незалежно від того отримують чи не отримують ВПО щомісячну адресну допомогу для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг.

Серед завдань соціальної інклюзії одним з головних є сприяння переходу соціальних

категорій жителів України, які потребують підтримки, з об'єкта соціальної допомоги на суб'єкт діяльності в соціумі. Виконання цього завдання виконується, зокрема, й через надання державної підтримки у сфері зайнятості. Для забезпечення максимальної підтримки працевлаштування ВПО держава виплачує роботодавцям, які беруть на роботу переселенців із постраждалих регіонів, по 6,5 тис. грн за кожного працевлаштованого. Оскільки програмні заходи мають бути забезпечені необхідними ресурсами, то для надання роботодавцям компенсації витрат на оплату праці за кожну працевлаштовану особу з числа ВПО внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні на нову бюджетну програму виділено 200,0 млн грн (Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету, 2022).

Фінансування потреб соціального захисту ВПО та надання їм щомісячної адресної допомоги в Україні забезпечується через реалізацію національної бюджетної програми КПКВК 2501480 «Надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». Оцінка показників результативності зазначеної цільової програми представлена в табл. 1.

Впродовж 2015–2021 рр., згідно з даними Мінсоцполітики, на виплату грошової допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, спрямовано майже 21,25 млрд грн видатків бюджетних коштів, у т. ч. в 2021 р. – 3039,5 млн грн (рис. 1). Загалом у 2021 р., відповідно до заявок про потребу в коштах, поданих структурними підрозділами з питань соціального захисту населення обласних держадміністрацій, середньомісячна кількість сімей, які отримали адресну допомогу, склала понад 171 тис. сімей, а середньомісячний розмір такої допомоги становив 1480,1 грн на одну сім'ю.

Окрім допомоги на проживання, українці, які постраждали від повномасштабної російсько-української війни, також можуть розраховувати інші види підтримки, зокрема й на грошові виплати від міжнародних організацій (табл. 2). Нині налагоджена співпраця з такими організаціями, як-от Місія Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні, товариство Червоного

Результативні показники бюджетної програми «Надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» у 2015–2021 рр.*

№ з/п	Результативні показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Виплата щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам (в т. ч. відшкодування поштових витрат), млн грн	3317,6	3161,7	2798,2	2923,9	2991,3	3014,1	3039,5
2	Середньомісячна кількість сімей, які потребують отримання адресної допомоги, од.	224880	197254	169437	165710	164799	170827	171126
3	Середньомісячний розмір адресної допомоги на сім'ю, грн	1229,4	1335,7	1 376,2	1 470,4	1512,6	1470,4	1480,1

*Джерело: складено автором за даними звітів про виконання паспорта бюджетної програми (Держбюджет, 2022)

Хреста, компанія Red Rose, яка сприяє виплаті готівкою за підтримки Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, ЮНІСЕФ, Всесвітня продовольча програма ООН, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців та Міжнародна організація з міграції.

Широка співпраця України з міжнародними партнерами в умовах воєнного стану дозво-

ляє забезпечити додаткові грошові виплати, що доповнюють державну допомогу та спрямовані на підвищення купівельної спроможності найбільш вразливих груп людей. За інформацією Мінсоцполітики, відповідно до меморандумів, укладених з агенціями ООН та іншими міжнародними організаціями, залучено 9,6 млрд грн для виплати допомог більше ніж 2 млн людей, які змушені залишити свої домівки в регіонах,

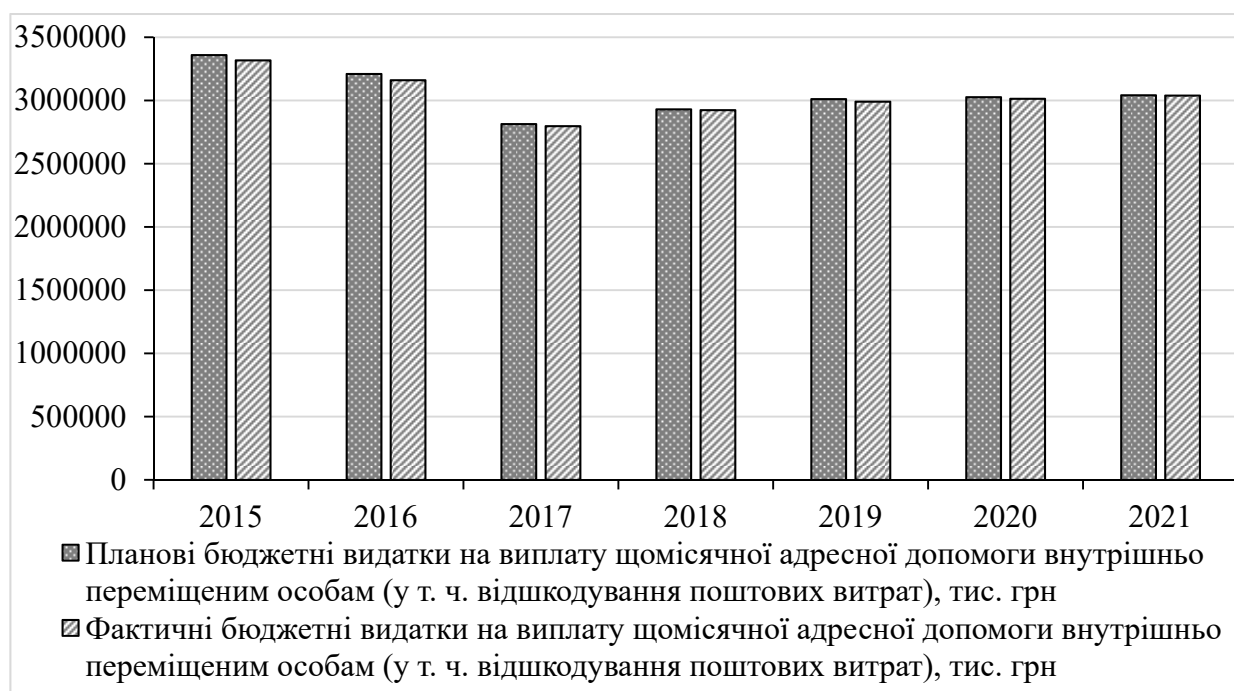

Рис. 1. Динаміка показників використання бюджетних коштів за бюджетною програмою «Надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» у 2015–2021 рр., тис. грн

Джерело: побудовано автором за даними звітів про виконання паспорта бюджетної програми (Держбюджет, 2022)

**Види та характеристика матеріальної допомоги внутрішньо переміщеним особам
за рахунок коштів міжнародних організацій**

№ з/п	Назва міжнародної недержавної організації	Правова база	Категорії осіб, які мають право на виплату додаткової грошової допомоги	Розмір допомоги	Строки надання допомоги
1.	Міжнародний надзвичайний фонд допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ)	Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 р. № 405.	Окремі категорії населення, зокрема: сім'ї, до складу яких входять троє і більше дітей, з яких не менш як одна дитина не досягла двох років; сім'ї, до складу яких входять двоє і більше дітей, з яких не менш як одна дитина має інвалідність.	2220 грн на кожного члена сім'ї на місяць, але не більш як для п'ятьох осіб.	Три місяці (одноразово одним платежем).
2.	Всесвітня продовольча програма ООН	Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 446.	ВПО, які перебувають на обліку як платники єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) на території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії та відомості про яких включено до ЄІБДВПО.	2220 грн на кожного члена домогосподарства на місяць, але не більш як для трьох осіб.	Щомісяця протягом трьох місяців.
3.	Управління Верховного комісара ООН у справах біженців	Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 445.	ВПО, які перебувають на обліку як платники ЄСВ на території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії та відомості про яких включено до ЄІБДВПО.	2220 грн на кожного члена сім'ї на місяць.	Щомісяця протягом не менше ніж три місяці.
4.	Місія Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні	Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 р. № 487.	Окремі категорії населення, зокрема із числа внутрішньо переміщених осіб, які перебувають на обліку як платники ЄСВ на території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії та відомості про яких включено до ЄІБДВПО.	2500 грн на кожного отримувача на місяць	Мінімальний строк – один місяць з можливістю подальшого збільшення тривалості надання допомоги.
5.	Міжнародна організація з міграції	Додатковий протокол до Угоди про співробітництво між Мінсоцполітики та Міжнародної організації з міграції, підписаний 12.05.2022 р.	Окремі категорії населення серед переміщених осіб або людей, які постраждали від конфлікту: вагітні жінки, самотні жінки або чоловіки з дітьми, домогосподарства з двома і більше дітьми, домогосподарства з особами з інвалідністю, літні люди старші 65 років.	2220 грн на кожного отримувача на місяць	Щомісяця протягом не менше ніж три місяці

*Джерело: складено автором

що постраждали від бойових дій. Водночас для неоціненним України є вклад міжнародних організацій та урядів іноземних держав у наданні масштабної фінансової допомоги для збереження платоспроможності українського уряду. Ці надходження в першу чергу спрямовуються як на підтримку обороноздатності країни, так і на виконання її соціальних зобов'язань. Загалом, за оцінками фахівців, з початку війни до країни надійшло майже 13 млрд дол. США допомоги (Зануда,

2022). Проте беззаперечним є твердження, що, чим довше триває війна, тим далі зростатимуть потреби постраждалого населення, в тому числі й ВПО, під час їхніх зусиль повернутися до нормального життя. Це потребуватиме подальшої фінансової підтримки бюджету з боку міжнародних партнерів України та більш широкої допомоги міжнародної спільноти.

Вихід ВПО на рівень фінансової самодостатності лише частково має відбуватися за

рахунок фінансової допомоги від держави. Зокрема, з точки зору Е. Лібанової, О. Позняка та О. Цимбал, для тих ВПО, які втратили житло через руйнування / пошкодження та не бажають повертатися до місць попереднього проживання й знайшли або можуть знайти роботу, «необхідне розроблення механізму надання фінансової підтримки для ремонту помешкань у центрах колективного розміщення та передачі прав власності на житло мешканцям, а також будівництва нового житла з передачею прав власності» (Лібанова, Позняк, Цимбал, 2022, с. 52). Окрему увагу, на думку вчених, варто приділити ВПО, які переїхали із сільської місцевості. Актуальним та доцільним є розробка механізму подальшого викупу тих будинків, до яких розселяли вимушених переселенців та які не використовувались як житлові до війни. Водночас малозабезпечені сім'ї, із числа внутрішньо переміщених осіб, повинні мати можливість отримання землі «в довгострокову оренду з правом подальшого викупу, а також фінансову підтримку в зачаткуванні ведення власного підсобного господарства (сприяння в отриманні засобів обробітку землі, насіння тощо)» (Лібанова, Позняк, Цимбал, 2022, с. 52).

На наш погляд, нині з усіх можливих позабюджетних джерел фінансування, що можуть спрямовуватися на розв'язання багатьох суспільно значущих питань, у тому числі й проблем соціального та економічного включення переселенців, надзвичайно важлива роль належить грантовим коштам. Слід відзначити, що одним із чинників, які сприяють забезпеченню таких надходжень в Україну є стрімкий розвиток на теренах нашої держави інститутів громадянського суспільства. Останнім часом у країні спостерігається сплеск розвитку волонтерських рухів, громадських ініціатив щодо розв'язання соціальних проблем громад, допомоги армії та особам, які через збройну агресію Російської Федерації вимушено переїхали з місць постійного проживання до більш безпечних регіонів країни.

Впродовж останніх років має місце зростання кількості громадських формувань, зокрема, й громадських організацій та благодійних фондів зі статусом юридичної особи, діяльність яких спрямована на захист інтересів різних суспільних груп у громадах. Саме через такі неприбуткові організації можуть залучатися грантові ресурси, що надаються за результатами

спеціалізованих грантових програм-конкурсів, як інструмент фінансування проєктів через донорські організації. Досвід реалізації таких проєктів, наприклад, в ОТГ Черкаської області, свідчить про істотний вплив грантової допомоги на розвиток економіки регіону, зниження напруги на ринку праці, забезпечення засобами існування та робочими місцями понад 300 осіб, у т. ч. ВПО і ветеранів АТО, поліпшення міської та сільської інфраструктури громад, створення бази для розвитку соціального підприємництва тощо (Кравченко, Кулик, Скочко, 2021, с. 108). Подальший розвиток таких починань беззаперечно позитивно відобразиться на фінансовому забезпеченні інклюзії такої суспільної групи як внутрішньо переміщені особи в напрямі їх самореалізації, здобуття освіти, працевлаштування, розвитку здібностей та потенціалу.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. У сучасних реаліях, за умов чітко визначених стратегічних пріоритетів нашої держави, важливе місце відводиться питанням підтримки внутрішньо переміщених осіб, які вимушено залишили свої домівки через бойові дії та перебувають у стані соціальної ексклюзії. Обов'язковою умовою реалізації заходів, спрямованих на забезпечення соціального включення вимушених переселенців, є їх фінансування. Джерелами формування необхідних фінансових ресурсів для виконання програмних завдань соціального забезпечення ВПО можуть бути кошти державного та місцевих бюджетів, недержавна вітчизняна підтримка, кошти донорських міжнародних організацій та урядів іноземних держав.

В Україні з 2014 р. напрацьований позитивний досвід використання фінансових інструментів соціальної підтримки різних категорій ВПО. Реалізація програм допомоги громадянам, які для уникнення негативних наслідків війни та тимчасової окупації покинули своє місце проживання, здебільшого фінансувалася за рахунок бюджетних коштів.

Відкрита воєнна російська агресія в Україні, що розпочалася 24 лютого 2022 р бомбардуванням великої кількості поселень на всій території країни, спричинила новий сплеск масових внутрішніх переміщень населення. Зростання кількості осіб зі статусом ВПО та початок дії нової урядової програми допомоги внутрішнім переселенцям, яка охоплює такі важливі напрями

їх соціального та економічного включення як грошова щомісячна допомога, сприяння забезпеченню житлом та працевлаштуванню, обумовила необхідність збільшення бюджетних видатків на реалізацію програмних завдань.

Широка співпраця України з міжнародними партнерами в умовах воєнного стану відкрила можливості отримання вимушено переміщеними особами додаткових грошових виплат від міжнародних організацій. Продовження збройної агресії Російської Федерації проти нашої країни призводить до зростання потреб постраждалого населення й обмеження економічних та фінансових можливостей держави, щоб забезпечити реалізацію окреслених соціальних гарантій. Це визначає необхідність

подальшої фінансової підтримки бюджету з боку міжнародних партнерів України та більш широкої допомоги міжнародної спільноти на додаток до власних зусиль. Зокрема, для вирішення проблем фінансування заходів спрямованих на соціальне включення осіб, вразливість яких зумовлена втратою постійного місця проживання та переселенням у безпечні регіони країни, зростає потреба в активному залученні грантів міжнародних донорських організацій.

Проведене дослідження не розкриває усі сторони порушеної проблеми. Подальшим напрямком дослідження може стати вивчення та аналіз питань ефективності фінансування соціального включення ВПО та фінансової обґрунтованості управлінських рішень у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Держбюджет. *Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Derzhbyudzhet.html> (дата звернення: 28.07.2022).
2. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.30.2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п> (дата звернення: 25.07.2022).
3. Дяченко А. В. Напрями підвищення рівня інтеграційної спроможності внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3. С. 62–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_3_10
4. Зануда Анастасія. НБУ: війна – це об'єктивно дорого. *BBC News Україна*. 14 липня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62155562> (дата звернення: 27.07.2022).
5. Кожен українець може отримати міжнародну допомогу – заступник міністра соціальної політики. *Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22059.html> (дата звернення: 29.07.2022).
6. Кравченко М. В. Пріоритетні напрями забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. Серія : Державне управління*. 2016. № 3. С. 83–90.
7. Кравченко О., Кулик М., Скочко М. Недержавні організації як суб'єкти соціального розвитку громад: досвід міжнародного благодійного фонду «Небайдужі». *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 1(6). С. 105–111. doi: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(6\).2021.234144](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(6).2021.234144)
8. Лібанова Е., Позняк О., Цимбал О. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 2(48). С. 37–57.
9. Міністр соціальної політики Марина Лазебна: Для відновлення країни нам необхідні будуть програми соціальних інвестицій, інвестицій в людей. *Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21826.html> (дата звернення: 26.07.2022).
10. Нікітіна В. В. Соціальна вразливість внутрішньо переміщених осіб як підстава соціальної роботи з ними. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 2. С. 120–123. doi: [10.24144/2524-0609.2021.49.120-123](https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.49.120-123)
11. Ніконова Д. О. Соціально-економічна адаптація внутрішньо переміщених осіб засобами громадських організацій. *Часопис економічних реформ*. 2016. № 3. С. 75–80.
12. Новікова О. Ф., Панькова О. В. Вимушена міграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. *Проблеми економіки*. 2018. № 3. С. 217–225.
13. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 р. № 298-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/298-2022-р> (дата звернення: 26.07.2022).
14. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2022 р. № 282-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/282-2022-р> (дата звернення: 26.07.2022).
15. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету на компенсацію витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2022 р. № 446-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2022-р> (дата звернення: 26.07.2022).

16. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету на компенсацію витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07. 2022 р. № 572-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/572-2022-p> (дата звернення: 26.07.2022).
17. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1022 : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2018 р. № 329 (втратила чинність на підставі Постанови КМ № 332 від 20.03.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2018-p> (дата звернення: 25.07.2022).
18. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 р. № 807. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-2019-p> (дата звернення: 24.07.2022).
19. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14> (дата звернення: 24.07.2022).
20. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 24.07.2022).
21. Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «Підтримка» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.03. 2022 р. № 204-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-p> (дата звернення: 23.07.2022).
22. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03. 2022 р. № 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-p> (дата звернення: 25.07.2022).
23. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11. 2014 р. № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-p> (дата звернення: 24.07.2022).
24. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 505 (втратила чинність на підставі Постанови КМ № 332 від 20.03.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-p> (дата звернення: 24.07.2022).
25. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-p> (дата звернення: 24.07.2022).
26. Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.04.2022 р. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-p> (дата звернення: 26.07.2022).
27. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою ООН проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2022-p> (дата звернення: 29.07.2022).
28. Про реалізацію спільного з Міжнародним надзвичайним фондом допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 р. № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2022-p> (дата звернення: 29.07.2022).
29. Про реалізацію спільного з Місією Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні та Товариством Червоного Хреста України проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки окремих категорій населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 р. № 487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/487-2022-p> (дата звернення: 29.07.2022).
30. Про реалізацію спільного з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 445. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/445-2022-p> (дата звернення: 29.07.2022).
31. Садова У. Я., Риндзак О. Т., Андрусишин Н. І. Актуальні проблеми зайнятості внутрішньо переміщених осіб: регіональний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 3. С. 171–185. doi: 10.15407/dse2016.03.17
32. Смутчак З. В. Проблеми облаштування та зайнятості вимушено переміщених осіб. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1. С. 195–200.
33. Стратегія Міжнародної організації праці. Соціальне забезпечення для всіх: розбудова мінімальних рівнів соціального захисту та всеосяжних систем соціального забезпечення: узагальнений виклад / Міжнародна організація праці, Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи. Будапешт : МОП, 2013 р. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_233233.pdf (дата звернення: 30.07.2022).
34. Стрельнікова О. О., Єсіна Н. О. Поняття та сутність соціальної інклюзії у соціальній роботі. *Сучасне суспільство*. 2019. Вип. 1(17). С. 233–241. doi: <https://doi.org/10.34142/24130060.2019.17.1.20>

35. Тимчасовий порядок виділення та використання коштів з резервного фонду бюджету в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2022 р. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-п> (дата звернення: 23.07.2022).

REFERENCES:

1. Derzhbiudzheth. *Ofitsiyni sait Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy*. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Derzhbyudzheth.html> [in Ukrainian].
2. Deiaki pytannia vyplaty dopomohy na prozhyvannia vnutrishno peremishchenym osobam (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.30.2022 r. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п> [in Ukrainian].
3. Diachenko, A. V. (2018). Directions of increasing the integrated capacity level of internal transfers in Ukraine. *Public administration and local government, issue. 3.* 62–68. [in Ukrainian].
4. Zanuda Anastasiia. NBU: viina – tse ob'iektyvno doroho. *VVS News Ukraina*. 14 lypnia 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62155562> [in Ukrainian].
5. Kozhen ukrainets mozhe otrymaty mizhnarodnu dopomohu – zastupnyk ministra sotsypolityky. *Ofitsiyni sait Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22059.html> [in Ukrainian].
6. Kravchenko, M. V. (2016). Priority directions of social protection of internally displaced persons. *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine/ Series «Public Administration».* 3. 83–90. [in Ukrainian].
7. Kravchenko, O., Kulik, M., Skochko, M. (2021). Non-governmental organizations as subjects of social development of communities: the experience of the international charity fund «Necessary». *Social work and social education.* 1(6). 105–111. doi: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(6\).2021.234144](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(6).2021.234144) [in Ukrainian].
8. Libanova, E. M., Pozniak, O. V., Tsybmal, O. I. (2022). Scale and Consequences of Forced Migration of the Population of Ukraine as a Result of Armed Aggression of the Russian Federation. *Demography and Social Economy.* 2(48). 37–57. [in Ukrainian].
9. Ministr sotsypolityky Maryna Lazebna: Dlia vidnovlennia krainy nam neobkhidni budut prohramy sotsialnykh investytsii, investytsii v liudei. *Ofitsiyni sait Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21826.html> [in Ukrainian].
10. Nikitina, V. (2021). Social vulnerability of internally displaced persons as the basis of social work with them. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work».* Issue 2. 120–123. doi: [10.24144/2524-0609.2021.49.120-123](https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.49.120-123) [in Ukrainian].
11. Nikonova, D. O. (2016). Socio-economic adaptation of internally displaced persons by means of public organizations. *Time description of economic reforms.* 3. 75–80. [in Ukrainian].
12. Novikova, O. F., Pankova, O. V. (2018). Forced migration of internally displaced persons in Ukraine: current situation, problems, solutions. *The problems of economy.* 3. 217–225. [in Ukrainian].
13. Pro vydilennia koshtiv z rezervnoho fondu derzhavnoho biudzhetu : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.04.2022 r. № 298-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/298-2022-п>
14. Pro vydilennia koshtiv z rezervnoho fondu derzhavnoho biudzhetu (2022) : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.04.2022 r. № 282-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/282-2022-п> [in Ukrainian].
15. Pro vydilennia koshtiv z rezervnoho fondu derzhavnoho biudzhetu na kompensatsiiu vytrat za tymchasove rozmishchennia vnutrishno peremishchenykh osib, yaki peremistylisia u period voiennoho stanu (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.06.2022 r. № 446-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2022-п> [in Ukrainian].
16. Pro vydilennia koshtiv z rezervnoho fondu derzhavnoho biudzhetu na kompensatsiiu vytrat za tymchasove rozmishchennia vnutrishno peremishchenykh osib, yaki peremistylisia u period voiennoho stanu (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 07.07. 2022 r. № 572-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/572-2022-п> [in Ukrainian].
17. Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy ta vyznannia takoiu, shcho vtratyla chynnist, postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28 hrudnia 2016 r. № 1022 (2018): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.04.2018 r. № 329 (vtratyla chynnist na pidstavi Postanovy KM № 332 vid 20.03.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2018-п> [in Ukrainian].
18. Pro vnesennia zmin ta vyznannia takymy, shcho vtratyla chynnist, deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy (2019): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.08.2019 r. № 807. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-2019-п> [in Ukrainian].
19. Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu malozabezpechenym sim'iam (2020): Zakon Ukrainy vid 01.06.2000 r. № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14> [in Ukrainian].
20. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib (2014): Zakon Ukrainy vid 20.10.2014 r. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> [in Ukrainian].

21. Pro zatverdzhennia pereliku administratyvno-terytorialnykh odynyts, na terytorii yakykh nadaietsia dopomoha zastrakhovanyim osobam v ramkakh Prohramy «iePidtrymka» (2022): Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.03. 2022 r. № 204-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-p> [in Ukrainian].
22. Pro zatverdzhennia Poriadku kompensatsii vytrat za tymchasove rozmishchennia vnutrishno peremishchenykh osib, yaki peremistylysia u period voiennoho stanu (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.03. 2022 r. № 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-p> [in Ukrainian].
23. Pro zdiisnennia sotsialnykh vyplat vnutrishno peremishchenym osobam (2014): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.11. 2014 r. № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-p> [in Ukrainian].
24. Pro nadannia shchomisiachnoi adresnoi dopomohy vnutrishno peremishchenym osobam dlia pokryttia vytrat na prozhyvannia, v tomu chysli na oplatu zhytlovo-komunalnykh posluh (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.10.2014 № 505 (vtratyla chynnist na pidstavi Postanovy KM № 332 vid 20.03.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-p> [in Ukrainian].
25. Pro oblik vnutrishno peremishchenykh osib (2014): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.10.2014 r. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-p> [in Ukrainian].
26. Pro pidtrymku okremykh katehorii naseleння, yake postrazhdalo u zv'iazku z viiskovoiu ahresiiieu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.04.2022 r. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-p> [in Ukrainian].
27. Pro realizatsiiu spilnoho z Vsesvitnoiu prodovolchoiu prohramoiu OON proektu shchodo dodatkovykh zakhodiv iz sotsialnoi pidtrymky vnutrishno peremishchenykh osib (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.04.2022 r. № 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2022-p> [in Ukrainian].
28. Pro realizatsiiu spilnoho z Mizhnarodnym nadzvychnym fondom dopomohy ditiam pry Orhanizatsii Ob'iednanykh Natsii (IuNISEF) proektu shchodo dodatkovykh zakhodiv sotsialnoi pidtrymky naibilsh vrazlyvykh katehorii naseleння (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.04.2022 r. № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2022-p> [in Ukrainian].
29. Pro realizatsiiu spilnoho z Misiieiu Mizhnarodnoho Komitetu Chervonoho Khresta v Ukraini ta Tovarystvom Chervonoho Khresta Ukrainy proektu shchodo dodatkovykh zakhodiv iz sotsialnoi pidtrymky okremykh katehorii naseleння (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.04.2022 r. № 487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/487-2022-p> [in Ukrainian].
30. Pro realizatsiiu spilnoho z Upravlinniam Verkhovnoho komisara OON u spravakh bizhentsiv proektu shchodo dodatkovykh zakhodiv iz sotsialnoi pidtrymky vnutrishno peremishchenykh osib (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.04.2022 r. № 445. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/445-2022-p> [in Ukrainian].
40. Sadova, U. Y., Ryndzak, O. T., Andrusyshyn, N. I. (2016). Actual problems of employment of internally displaced persons: regional aspect. *Demography and Social Economy*. 3. 171–185. doi: 10.15407/dse2016.03.17 [in Ukrainian].
41. Smutchak, Z. V. (2018). The problems of settlement and employment of internally displaced person. *Business Inform*. 1. 195–200 [in Ukrainian].
42. The strategy of the International Labour Organization. Social security for all: building social protection floors and comprehensive social security systems: summary. / International Labour Office, ILO Bureau for the countries of Central and Eastern Europe. Budapesht: ILO URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_233233.pdf [in Ukrainian].
43. Strelnikova, O., Yesina, N. (2019). Concept and essence of social inclusion in social work. *Suchasne suspil'stvo*. Issue 1(17). 233–241. doi: <https://doi.org/10.34142/24130060.2019.17.1.20> [in Ukrainian].
44. Tymchasovi poriadok vydilennia ta vykorystannia kosktiv z rezervnoho fondu biudzhetu v umovakh voiennoho stanu (2022): Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.03.2022 r. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-p> [in Ukrainian].